

Kinoen i Levanger og dens utvikling

Den første kino i Levanger var i Bjerkgården, Sjøgata 6. Den ble åpnet i mars 1910. 8. mars 1910 sto følgende annonse i Nordre Trondhjems Amtstidende:

Verdensteatret

Levangers nye kinomatograf
(I fotograf Bjerkans gaard)
Er åben denne uge fra 6-11 aften

Storartet program:

- 1 Madras (bilder fra Ostindien),
- 2 En hønes Liv,
- 3 George Washington,
- 4 Prins Fridolins næse og film
- 5 Kvindelige Chauffører.

Obs: De smukkeste som er vist på Levanger
Fin musikk Elektrisk Ventilasjon

Denne var stumfilm. En film uten lydspor som ble akkompagnert av piano, orgel eller orkester. Årene før lyd ble en del av filmteknikken, er kjent som stumfilm. Teknikken med bevegelige bilder fikk etter hvert høy kvalitet og det var stor motstand mot å innføre lyd til filmen, da man mente at den estetiske kvaliteten sank. Mellom de forskjellige scener i filmen kom det tekstplakater, som gav innblikk i handlingen. Hvis det ble brukt piano satt pianisten mot lerretet. Det ble utlevert notark og informasjon om hvordan musikken skulle spilles.

Første kino

Verdensteatret til fotograf S. Bjerkan var altså den første kino i Levanger, men bare to år etter i 1912 begynte Valentin Strøm Rosenlund med privat kinodrift. En kort stund holdt han til i Myregården, i kjelleren mot torvet. Senere flyttet han sin kino til «Levanger Theater, Festsalen» (nåværende Festiviteten). Kinoen hadde konkurranse med Teatret. Omtrent samtidig som Bjerkan åpnet sitt Verdensteater ankom «Nationalturneen» til Levanger og spilte «Erasmus Montanus» av Ludvig Holberg. Alle teateroppsetninger ble fremført i Levanger Theater. I 1916 ble det kommunal kino i Levanger og denne kino skulle holde til i Festsalen, og det nye navnet ble «Levanger Kinematograf-Theater». Det merkelige er at ordet Festiviteten ikke finnes noen steder, i den dokumentasjonen jeg har hatt tilgang til. Fra Levanger Magistrat ble det sendt skrivelse, om bystyres beslutning av 2. august 1916. Kommunen med et valgt styre, skulle nå selv begynne med kinomatograf og den private kino til Valentin Rosenlund skulle sies opp fra 1. januar 1917. Fotograf Sverre Bjerkan ble ansatt som forretningsfører, senere bestyrer. Han satt i denne stilling til 1. juli 1938, da han gikk av 72 år gammel. Ved sin fratredelse fikk han et gratiale på kr. 100,- og gratis adgang til kinoen så lenge han levde. Kinematografens første styre var umaker Marius Heir, skredder Nicolai Johansen og bakermester

Reidar Strømsoe. Inne i salen ble det satt opp plakater hvor blant annet røking og spytting på gulvet var forbudt. Som maskinister og kontrollører som arbeidet hver sin uke, ble ansatt skredder Nic. Johansen og snekker Olaf Skille. Det ble besluttet å kjøpe V. Rosenlund sitt fremvisningsutstyr for kr. 2230,-. Likeledes overtok man apparatet til Bjerkan for kr. 1290,- og gikk inn i en leieavtale med hans pianola inntil videre. Ole Ellingsen ble ansatt som kinoens første billettør, med kr. 2.50 pr. aften i lønn.

Inntektsbringende

Premieren på den nye kommunale kinoen var 4. januar 1917. Det ble reklamert med verdenssensasjonen «Kjempenes konge». Et storslått nutidspill i 5. akter. Entre voksne 30 øre og barn 15 øre. Et bystyrevedtak ble fattet slik: Galleriet i teatret under filmfremvisning var forbeholdt: Styret med husstand, forretningsføreren, vaskere, betjening og presse. Pressen fikk utlevert gratis partoutkort med betingelse at filmen ble omtalt i avisen med kommentarer. I motsett fall ble gratiskortet inndratt. Kinoen gikk meget godt økonomisk og hadde første halvår en netto inntekt på kr 5.814,-.

Spilte og sang

Da Spanskesyken herjet i Levanger i 1918 ble kinoen stengt en viss tid. I de første forestillinger ble fremvisningsapparatet kjørt hånddrevet, men fra oktober 1918 ble det innkjøpt en HK motor av ingeniør Jac. Eide. Sommeren 1919 var det gamle kinoutstyret så nedslitt at Bjerkan fikk fullmakt til å kjøpe ny kinomatografmaskin til kr. 2.559,-. Hitil hadde man brukt det gamle pianolaet med musikkroller som etter hvert ble ganske utslitt. Frk. Margit Kristiansen fikk tilbud om å spille piano under kinoforestillingene for kr. 3,00 pr. time. Fra 1919 og utover i 20 årene spilte Margit Kristiansen piano og fikk ofte selvskap av Arnulf Mathisen på fiolin I tillegg til dette ble det innkjøpt et elektrisk piano av merket Steinway Welt til kr. 6000,- og Renbjør musikforretning kjøpte det gamle

1912: Levanger Theater, Festsalen. Bildet er fra 1912. Levanger Museum, Bjerkansamlingen.

pianolaet for kr. 1000,-. Som pianist spilte også Olaf Christiansen flere ganger, likeledes Valborg Sundnes. I tillegg til piano og fiolinmusikk var det også sang. Odd Ertsaas som gikk under navnet «Den syngende sporskifter» fikk kr 16 pr. opptreden. Det samme honoraret fikk også Solveig Bjerkan når hun sang til stumfilmer.

Foreslått nedlagt

I året 1921 kom det lysbildereklame for forestillingene. Året etter var det planer om å opprette et byggefond med formål å bygge ny kino i Levanger. Da filmen «Synnøve Solbakken og Et farlig friere» ble kjørt i Levanger gikk overskuddet til en landsinnsamling for å kjøpe Bjørnstjerne Bjørnsons hjem «Aulestad» til museum. I januar 1924 ble det besluttet å si opp forretningsføreren, som man mente hadde for gode betingelser. I stedet ble det ansatt kinobestyrer. Sverre Bjerkan ble ansatt med lønn kr 1200,- pr. år. I årene 1927 og 28 ble det økonomiske resultatet av kinoen dårlig og formannskapet foreslo at kinoen skulle nedlegges. Lydfilmen hadde gjort sitt inntog på mange kinoer i landet og da det kom en søknad om lyd og talefilm i Levanger var kinostyrets vedtak: «Kan ikke anbefales». Det var for dyrt og usikkert. Men utviklingen

kunne ikke stoppes. Så i august 1931 ble det vedtatt å kjøpe lyd og talefilmapparat i Levanger, pris kr. 9.900,-. Og endelig var lydfilmen på plass, og 22. september 1931 kunne man lese følgende annonse i «Amtstina»:

Onsdag og torsdag kl. 5-7-9

Lydfilmpremiere:
Pringemalen Tale og sangfilm i 12 akter
I hovedrollene Maurice Chevalier og Jeanette Mac. Donald
En Paramount lyd- og talefilm. En fryd for øye og øre!
Billettpriser kr. 1,-. Barn har ikke adgang

Lyd trakk folk

Når lydfilmen gjorde sitt inntog her i byen ble det igjen fullt av folk på kinoforestillingene. Da Sverre Bjerkan gikk av som bestyrer i 1938 ble Valentin Rosenlund ansatt som ny bestyrer, en stilling han hadde frem til 1959 (unntatt krigsårene). I 1939 ble det innkjøpt et nytt kinoanlegg av type Philips. Da firma K. Myhre, samme år, søkte om å få to sjokoladeselgere på kinoen, ble dette innvilget.

Under krigen ble kinoen pålagt mange restriksjoner fra NS-myndighetene. Valentin Rosenlund gikk av og bykasserer Einar Johnsen ledet kinoen under krigen. Bri-

tiske, franske og amerikanske filmer ble forbudt. Det ble kjørt norske, svenske, danske og tyske filmer, og mange tyske soldater løste billetter til disse forestillinger.

Kinoen rustes opp

Etter krigen ble Einar Johnsen oppsagt og Valentin Rosenlund kom tilbake. På nytt ble det fremmet planer om å bygge ny kino på Moanområdet omtrent der Levanger erhallen ligger i dag. Dette ble det da ikke noe av. Rosenlund gikk hardt inn for at kinoen skulle bli topp moderne og det ble innkjøpt to nye kinomaskiner og annet teknisk utstyr til sammen for kr. 120.000,-. I 1948-49 fikk vi en hel ombygging av Festsalen og kinoen. Huset fikk da et tilbygg av mur med tilnærmet flatt tak. Det ble bygget toaletter og garderobes i kjelleretasjen under tilbygget. Selve kinoen fikk nå et trist utseende hvor de store vinduene ble tettet igjen. I april 1955 ble det besluttet at widescreen skulle anskaffes og sceneføringen bygges ut i bredde. Senere fikk kinoen cinemascope og første cinemascopefilm var «Kongen og jeg» med Yul Brynner. I 1959 gikk Valentin Rosenlund av og hans sønn Hans (Bolle) Rosenlund ble ansatt som kinobestyrer.

Taper terreng

I 1973 fikk de tre kinomaskinistene Rudolph Gundersen, Jermund Endresen og Olaf Gundersen nye fullt automatiserte maskiner som kunne betjenes fra salen. De kunne kjøres gjennom uten spolskifte, forteller Olaf Gundersen.

Da Hans Rosenlund gikk av som kinobestyrer tok kulturkontoret i Levanger kommune over ledelsen av kinoen og festsalen. Dette fungerte dårlig og Rudolph Gundersen som egentlig var maskinist måtte også tiltre som kinosjef. I 1981 fikk Levanger kino nytt lyd-anlegg, et såkalt dolbystereo anlegg. Man håpet at lydforholdene ville gjøre det mer attraktivt å gå på kino slik at flere ville benytte seg av kinoen i Levanger. På den tiden var jo TV blitt den store konkurrenten.

Etter hvert fremsto den gamle kinoen og festsalen som nedslitt og umoderne, lite egnet både til kinodrift og andre kulturaktiviteter. En rekke planer ble lagt frem og sommeren 1992 vedtok Levanger kommunestyre full utbedring både utvendig og innvendig. Kinoen ble avstengt. Lag, foreninger og høyskolestudentene la ned en betydelig dugnadsinnsats i prosjektet. Spesielt må nevnes Levanger Manns-

songlag under ledelse av formannen Hans Hov.

Åpnes på nytt

Den offisielle åpningen av Festiviteten var i september 1993. Bygget hadde da fått igjen sitt gamle eksterior med de store flotte vinduer. Nye stoler i amfi, som ved andre arrangement kunne skyves bakover slik at man fikk flatt gulv. I den senere tid er det blitt nye gode stoler, som er montert i et fast amfi. Ved åpningen av den nye «Festiviteten» ble Anne Aadahl Moen ansatt som kinosjef, en stilling hun fremdeles har.

Det er vanskelig å nevne alle som har hatt sitt virke i Levanger kino. Det er lett å glemme noen. Men tar med de jeg husker: Kinomaskinister: Nicolai Johansen, Olaf Skille, Einar Kvello, Einar Holmvik, Einar Holthe, Rudolph Gundersen og Olaf Gundersen. Som kontrollører Age Ellefsen, Birger Rostad og John Toven. Som billettører Ole Ellingsen fru Carlsen og Astrid Alstad Steen som satt i billettluken i over 25 år.

Kilder:
Samtale med Olaf Gundersen og hans skriftlige historie om kinoen. Han var i maskinrommet i 39 år.
Samtale med Anne Aadahl Moen.

Asbjørn D.K. Eklo

INNE: Innvendig foto av Levanger Kinomatograf-Theater. Det var tre benkerader. På barneforestillingene var det kamp mellom oss gutter om å få sitte på første benk i midt-radene. Bruborg-gutter på venstre side og gutter fra Nesset på høyre side. Pikene måtte finne seg i å sitte lengre bak.

1949: Slik så kinoen ut etter ombyggingen i 1949.

NY: Slik ser Festiviteten ut i dag.